

Dyslexieprotocol

't Schylger
Jouw

Versie: okt 2024.

Inhoudsopgave

	Blz.
Vooraf	3
1. Definitie dyslexie en (specifieke) kenmerken	4
2. Dyslexie: signalering, begeleiding en onderzoek	5
2.1 Nieuwe leerlingen	5
2.1.1 Dyslexie is vastgesteld	5
2.1.2 Dyslexie wordt vermoed	5
2.1.2.1 Leerling heeft extra begeleiding gehad	5
2.1.2.2 Leerling heeft geen of onvoldoende begeleiding gehad	6
2.2 Vermoeden van dyslexie bij leerlingen in hogere leerjaren	6
2.3 Dyslexieonderzoek	6
3. Dyslexie en bijbehorende faciliteiten	8
4. Dyslexie in de les	10
5. Dyslexiecoördinator	11
6. Aangepaste programma's/ontheffing moderne vreemde talen (Frans/Duits)	12
6.1 Beleid aangepast programma Frans/Duits op onze school	12
6.1.1 Onderbouw VMBO basis- en kaderberoepsgericht, theoretische leerweg	12
6.1.2 HAVO/VWO (leerjaar 1 & 2)	12
6.1.3 Bovenbouw VMBO TL, leerjaar 3 - keuze valt op vakkenpakket...ZORG/WELZIJN	12
6.2 Aanvullende voorwaarden en aanvraagprocedure aangepast programma Frans/Duits	12
6.2.1 Aangepast programma	12
6.2.2 Procedure aangepast programma	13
7. Hulpmiddelen bij toetsen, aanschaf digitale schoolboeken	14
7.1. Hulpmiddelen bij toetsen	14
7.1.1 Laptop als schrijfgerei	14
7.1.2 Laptop met voorleesprogramma	14
Alle afspraken staan in het Stappenplan:...opgenomen in bijlage 4.	15
7.2 Aanschaf digitale schoolboeken voor leerlingen	15
8. Informatiebronnen/links	16
BIJLAGE 1: Screening klas 1	17
BIJLAGE 2: Artikel 55. Eindexamenbesluit vwo-havo-mavo-vbo	18
BIJLAGE 3: Wettelijke bepalingen en voorschriften..vreemde talen (Frans/Duits)	19
BIJLAGE 4: Stappenplan: laptop voor Kurzweil bij toetsen	21
BIJLAGE 5: Hulpmiddelen bij dyslexie	22

Vooraf

In dit protocol wordt als onderdeel van het zorgplan het dyslexiebeleid op onze school beschreven.

Een belangrijk uitgangspunt van het beleid is dat de dyslectische leerling de gelegenheid moet worden geboden om te leren omgaan met de vastgestelde leerstoornis. De leerling moet zo weinig mogelijk worden belemmerd in het volgen van de opleiding waartoe hij/zij op basis van zijn/haar cognitieve capaciteiten in staat is.

Het protocol geeft achtergrondinformatie over dyslexie, omschrijft de belangrijkste activiteiten met betrekking tot de omgaan met en schetst richtlijnen en procedures voor het verstrekken van faciliteiten.

Om de continuïteit van de begeleiding van leerlingen met dyslexie te waarborgen heeft de school een dyslexiecoördinator aangesteld.

De naam van de dyslexiecoördinator is:

Mevr. A. Gorter.

E-mail: a.gorter@schylgerjouw.nl

Jaarlijks wordt het beleid geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

1. Definitie dyslexie en (specifieke) kenmerken

“Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau”. Dit is de officiële definitie die gehanteerd wordt door de Stichting Dyslexie Nederland, in overeenstemming met de Gezondheidsraad.

Dyslexie heeft niet alleen betrekking op talen, maar op alle vakken die beroep doen op het lezen, schrijven en automatiseren. Hierdoor kunnen kinderen met dyslexie wat betreft schoolprestaties achterblijven in vergelijking met leeftijdsgenoten.

Kenmerken van dyslectische leerlingen:

Bepaalde kenmerken van dyslectici liggen voor de hand, omdat ze een regelrecht gevolg zijn van de gebrekkige, niet automatische omzetting van letters in klanken en, omgekeerd van klanken in letters. Andere zijn een gevolg van een niet zo snelle inschakeling van het horen van taal naar het verwerken ervan.

Tot de primaire kenmerken van dyslexie horen onder meer:

- trager lezen dan kinderen van gelijke leeftijd en een gelijk aantal maanden lees-onderwijs;
- maken van meer (spel-) fouten in vergelijking tot leeftijd- en ontwikkelingsge-noten;
- afwisselend correct en incorrect schrijven (soms in één zin) van dezelfde woor-den;

Tot de secundaire kenmerken van dyslexie horen onder meer:

- woordvindingsproblemen: het vergeten en het moeite hebben met het leren van namen van mensen, voorwerpen en woorden die abstracties aanduiden;
- problemen met de ordening in de tijd;
- problemen met de inprenting en met het opslaan van talig materiaal in het middellange en langetermijngeheugen;
- problemen met het vlot, in volledige en grammaticaal juiste zinnen, vormgeven aan gedachten, zowel schriftelijk als mondeling.

Vaak vertonen dyslectische leerlingen niet al deze kenmerken en ook niet altijd in dezelfde mate.

2. Dyslexie: signalering, begeleiding en onderzoek

2.1. Nieuwe leerlingen

Nieuwe leerlingen zijn te verdelen in twee groepen:

- Leerlingen waarbij dyslexie is vastgesteld.
- Leerlingen waarbij een vermoeden van dyslexie is.

2.1.1. Dyslexie is vastgesteld

Van alle leerlingen die bij aanmelding in het bezit zijn van een dyslexieverklaring, wordt de dyslexieverklaring opgevraagd. Deze leerlingen worden geplaatst op de lijst 'Leerlingen met dyslexie'. De lijst wordt aan alle docenten toegestuurd. In Magister wordt een melding gemaakt dat dyslexie vastgesteld is: vinkje is aangegeven bij het tabblad 'Basisgegevens', 'Vrije Info'. Aan het begin van het schooljaar voert de dyslexiecoördinator een gesprek met alle nieuwe leerlingen met dyslexie. In dit gesprek worden de behoeftes/hulpmiddelen besproken.

De afspraken worden vastgelegd in Magister.

2.1.2. Dyslexie wordt vermoed

Voor de signalering van leerlingen met mogelijke taalproblemen worden aan het begin van het schooljaar de gegevens van de aanleverende scholen bekeken op bijzonderheden op het gebied van lezen en/of spelling. Daarnaast worden alle nieuwe leerlingen gescreend op de eventuele aanwezigheid van dyslexie. Hiervoor worden de volgende toetsen gebruikt:

- dictee: "Het wonderlijke weer"
- leestekst: "Hoe gevaarlijk is een tekenbeet?"
- in tweede instantie: PI-woorddictee.

In **bijlage 1** staat beschreven hoe deze screening wordt afgenomen.

Bij de screening moet er een significante achterstand zijn op het gebied van spelling op zowel het woord- als zinnendictee (C2 of lager), voor lezen moet er een significantie achterstand zijn op de leestekst Tekendeet (C2 of lager) en duidelijke problemen op de DMT-afnames op de Plaatsingswijzer. Wanneer er duidelijke achterstanden zijn op het gebied van spelling, maar er geen enkele aanwijzingen zijn dat er (lichte) problemen zijn op het gebied van technisch lezen, komt een leerling niet in aanmerking voor een dyslexieonderzoek bij het Samenwerkingsverband Fryslân-Noard.

Van alle leerlingen bij wie de aanleverende school heeft aangegeven dat dyslexie vermoed wordt, worden de aanvullende gegevens over de taalontwikkeling (informatie uit leerlingvolgsysteem, handelingsplannen, verslagen van eerder onderzoek) bij de aanleverende school opgevraagd.

2.1.2.1. Leerling heeft extra begeleiding gehad

Als uit de gegevens blijkt dat er sprake is van een achterstand bij lezen en/of spelling en de leerling hiervoor voldoende extra begeleiding heeft gehad, bekijkt de dyslexie-coördinator in samenwerking met de zorg coördinator of de leerling in aanmerking komt voor een dyslexieonderzoek bij het Samenwerkingsverband Fryslân Noard.

Het dossier van de desbetreffende leerling dient dan vóór het einde van het 1e leerjaar te zijn aangeleverd bij het Samenwerkingsverband.

Als een leerling niet in aanmerking komt voor een onderzoek, maakt de dyslexie-coördinator in overleg met de coach afspraken over de begeleiding van de leerling.

De uitkomst van het onderzoek en alle afspraken worden vastgelegd in Magister.

2.1.2.2. Leerling heeft geen of onvoldoende begeleiding gehad

Bij binnenkomst in het VO (zonder geuit vermoeden van dyslexie) moet bij alle leerlingen gekeken worden naar de Plaatsingswijzer en als er een discrepantie aanwezig is tussen technisch lezen en/of spelling enerzijds en begrijpend lezen en rekenen anderzijds moet men daar bij de screeningstesten klas 1 extra op letten. Bij een score van C2 of lager, inzetten op extra begeleiding in overleg met de docent Nederlands (tenzij de leerling in groep 7 of 8 minimaal een half jaar intensieve ondersteuning heeft gehad op het onderdeel waar hij of zij op uitvalt) en het dossier aanmaken voor dyslexie onderzoek. Na afloop van de begeleiding wordt aan de hand van controle toetsen door de dyslexiecoördinator bekeken of de leerling in aanmerking komt voor een dyslexieonderzoek. Ook dan dossier aanleveren vóór het einde van het 1e leerjaar.

Als een leerling niet in aanmerking komt voor een onderzoek, maakt de dyslexiecoördinator in overleg met de coach afspraken over de begeleiding van de leerling.

De uitkomst van het onderzoek en alle afspraken worden vastgelegd in Magister.

2.2. Vermoeden van dyslexie bij leerlingen in hogere leerjaren

Bij nieuwe leerlingen in hogere leerjaren wordt het signaleringsonderzoek niet standaard uitgevoerd. Als leerlingen, docenten en/of ouders/verzorgers signalen van dyslexie constateren, bijvoorbeeld vanwege hardnekkige problemen met lezen en spelling bij de verschillende talen, kunnen zij via de coach bij de dyslexiecoördinator aangemeld worden voor een vooronderzoek. Op basis van de uitslag worden vervolgstappen besproken en voor zover nodig een dyslexieonderzoek aangevraagd, dit kan echter niet bij het Samenwerkingsverband Fryslân-Noard. Ouders zullen dit dan zelf via de huisarts moeten regelen en bekostigen.

2.3. Dyslexieonderzoek

Als besloten wordt dat een leerling in aanmerking komt voor een dyslexieonderzoek wordt in overleg met de ouders/verzorgers de leerling aangemeld voor een individueel dyslexieonderzoek. Het dyslexieonderzoek wordt afgenomen door een gedragsdeskundige van het expertisecentrum van ons samenwerkingsverband, swv Fryslân-Noard. Het onderzoek wordt op school afgenomen. In bijzondere gevallen wordt het onderzoek in Leeuwarden bij het samenwerkingsverband zelf afgenomen.

Vanaf het moment dat de aanvraag naar het samenwerkingsverband is verstuurd, kan de leerling gebruikmaken van een voorlopige dyslexiepas. De voorlopige dyslexiepas wordt in een gesprek met de coach en de dyslexiecoördinator ingevuld. De afspraken worden vastgelegd in Magister.

Als bij het onderzoek dyslexie wordt vastgesteld, wordt de voorlopige dyslexiepas omgezet in een definitieve dyslexiepas. Als er geen dyslexie wordt vastgesteld, wordt de voorlopige dyslexiepas ingetrokken. In dit geval maakt de dyslexiecoördinator in overleg met de coach afspraken over de begeleiding van de leerling.

Het verslag van het onderzoek en een eventuele dyslexieverklaring wordt gestuurd aan de ouders/verzorgers van de leerling. Als ouders/verzorgers hiervoor toestemming verlenen ontvangt school tegelijkertijd een kopie.

3. Dyslexie en bijbehorende faciliteiten

Direct aan het begin van het schooljaar stuurt de dyslexiecoördinator de lijst van leerlingen met dyslexie aan alle docenten met daarbij informatie over de faciliteiten waar de leerlingen gebruik van kunnen maken en tips en adviezen voor de begeleiding. Uitgangspunt is dat deze lijst voor aanvang van de eerste toetsen is opgesteld en toegestuurd.

De dyslexiecoördinator maakt afspraken met de leerling over de inzet van ondersteunende maatregelen en hulpmiddelen. Alle afspraken en eventueel overige belangrijke informatie, worden elk jaar door de dyslexiecoördinator in het logboek van Magister gezet. Als de ondersteuningsvraag gedurende het schooljaar verandert, kunnen de afspraken altijd tussentijds aangepast worden.

Voor leerlingen bij wie dyslexie na onderzoek bij ons op school wordt vastgesteld worden de faciliteiten binnen twee weken na ontvangst van de dyslexieverklaring en het verslag van het onderzoek geregeld.

De (belangrijkste) faciliteiten zijn:

- **extra tijd bij toetsen:**

Uitgangspunt is dat de toetsen/proefwerken zodanig zijn samengesteld dat een dyslectische leerling inclusief de extra tijd binnen een lesuur de toets volledig kan maken;

Tijdens toetsen wordt de extra tijd als volgt gegeven:

- Bij SO's een percentage van 25% tijdsverlenging toepassen
- bij een toets/proefwerk van 45 minuten: 12 minuten extra tijd;
- bij een toets/proefwerk van 90 minuten: 23 minuten extra tijd;
- bij een toets/proefwerk van 120 minuten of langer: 30 minuten extra tijd

- **aangepaste beoordeling van spellingsfouten:**

Spellingfouten worden alleen gerekend als spelling onderdeel van de toetsing uitmaakt. Bij de beoordeling tellen dyslectische fouten niet mee. *Dyslectische fouten zijn bijvoorbeeld:*

- Verdubbelaars fouten (vb. lopen i.p.v. lopen, valen i.p.v. vallen)
- verwisseling van lange en korte klanken in gesloten lettergrepen (vb. kraan-kran)
- vergeten en/of toevoegen van letters
- lettervolgorde fouten (vb. dorp-drop)
- fouten in tweetekensklanken (vb. scheur-schuur)
- fouten in geval van gelijkklinkende letters (vb. ei/ij; au/ou)
- fonetisch schrift (vb. garage-garaasje)

aanvullende afspraken bij de aangepaste beoordeling van spelling:

- leerlingen met dyslexie worden vooraf geïnformeerd dat spelling beoordeeld wordt waarbij wordt aangegeven bij welke onderdelen van de toets de aangepaste beoordeling van spellingfouten van toepassing is;
- als spelling getoetst wordt spellingfouten aanstrepen en 'd' erbij zetten om aan te geven dat een aangepaste beoordeling is toegepast;
- Voor **school/centraal examen** gelden de landelijke regels, opgenomen in de 'Regeling toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens VO voor het betreffende examenjaar te vinden op Examenblad.nl in de betreffende jaarring:
[Regeling toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens vo 2021 - Examenblad](#);
- als toestemming is verleend voor het gebruik van een laptop als schrijfgerei bij toetsen en examens is gebruik spellingcontrole toegestaan (zie verder hoofdstuk 7 over het gebruik van hulpmiddelen bij toetsen);

- voor het gebruik woordenboeken gelden de landelijke regels zoals deze gelden bij het eindexamen.
- **niet onvoorbereid hardop laten lezen in de klas;**
- **gebruik voorleessoftware van school:**
Leerlingen met dyslexie kunnen gebruik maken van het ondersteunings-programma Kurzweil. Leerlingen met dyslexie die op eigen verzoek of op advies van de school toestemming hebben gekregen voor gebruik van het programma, krijgen toegang tot Kurzweil via een web-licentie die zowel thuis als op school te gebruiken is. Aan het gebruik van de web-licentie zijn geen kosten verbonden. Voor gebruik tijdens de lessen hebben de leerlingen een eigen laptop nodig, tijdens toetsen maken in de onder –en bovenbouw maken ze gebruik van een laptop van school. Voor meer informatie over het gebruik van Kurzweil zie hoofdstuk 7.
- **Leesbeleid Du, En, NL**
Er is hiervoor een leesbeleid opgesteld, met daarin de periodes per leerjaar waarin de talen een boek zullen lezen. Dit heeft ervoor gezorgd dat de verplichte boeken voor de MVT en Nederlands niet met elkaar overlappen.
- **Ondersteuningslessen dyslexie**
Leerlingen met dyslexie op 't Schylger Jouw ontvangen in leerjaar 1 een x-aantal ondersteuningslessen met als doel; het zelfvertrouwen te bevorderen, het leesniveau op pijl te houden (technisch lezen), het oefenen met extra spelling en begrijpend lezen en eventuele ingebrachte punten vanuit de leerlingen zelf waar ze tegenaan lopen. Deze lessen worden onder schooltijd gegeven door de dyslexie coördinator in samenwerking met de ondersteuningscoördinator van het SPKT-team op school.

Opmerking:

De mogelijkheid om aangepast examen te doen voor leerlingen met een beperking is vastgelegd in Artikel 55 Eindexamenbesluit (zie **bijlage 3**). In het examenjaar wordt in geval van dyslexie standaard:

1. bij schoolexamens en centrale examens wordt extra tijd gegeven:
 - bij een toets/examen van 40 minuten: 10 minuten extra tijd
 - bij een toets/examen van 80 minuten: 20 minuten extra tijd
 - bij een toets/examen van 120 minuten of langer: 30 minuten extra tijd
2. bij kijk-/en luistertoetsen een dyslexievariant gebruikt;

4. Dyslexie in de les

De dyslexiebegeleiding op onze school is vooral gericht op een geïntegreerde aanpak: een vorm van begeleiding die zo veel mogelijk binnen de klassikale lessen wordt gegeven. De school streeft ernaar in vaklessen het pedagogisch didactisch handelen af te stemmen op de instructie- en begeleidingsbehoefte van de leerlingen.

Het is van belang dat **de docent**:

- op de hoogte is van het feit dat de leerling dyslectisch is en als gevolg daarvan de toegestane faciliteiten in de praktijk uitvoert en naleeft (specifieke informatie staat op de dyslexiepas en in leerlingvolgsysteem);
- zorgt voor een goede planning van de lesstof en huiswerk tijdig opgeeft;
- zorgt voor een goede lesstructuur, de leerling voldoende tijd geeft de opdrachten naar behoren uit te voeren en waar nodig extra hulp biedt;
- zorgt voor helder taalgebruik (mondeling en schriftelijk);
- variatie aanbrengt in werkvormen en gebruik van hulpmiddelen ter ondersteuning (auditief en visueel);
- effectieve lees- en leerstrategieën laat toepassen en de resultaten daarvan regelmatig controleert;
- zo weinig mogelijk aantekeningen dicteert, maar deze bij voorkeur geschreven aanlevert;
- toetsen afneemt die qua lay-out en tekst er verzorgd en overzichtelijk uitzien; alle toetsen worden standaard opgesteld met lettertype Arial, puntgrootte 12 (dit is conform de afspraken die gelden voor het centrale examens);

De leerling moet ook in de lessen geleerd worden goed om te gaan met de dyslexie. Hij/zij moet gefaciliteerd en gestimuleerd worden zelf oplossingen te vinden voor de problemen. De leerling is uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor de eigen resultaten. Ook de dyslecticus heeft een inspanningsverplichting om tot maximale prestaties te komen.

Het is van belang dat **de leerling**:

- zorgt voor een open en actieve leerhouding;
- aangeleerde (compenserende) lees- en leerstrategieën consequent toepast;
- (compenserende) hulpmiddelen consequent en doelmatig gebruikt;

5. Dyslexiecoördinator

De taken van de dyslexiecoördinator binnen onze school zien er als volgt uit:

- het coördineren van de begeleiding van de leerlingen met dyslexie door:
 - het voeren van het eerste gesprek met de leerlingen bij wie dyslexie is vastgesteld over de gewenste begeleiding. Naast de informatie en handelingsadviezen uit het onderzoeksverslag wordt in dit gesprek ook aandacht besteed aan het omgaan met de belemmeringen als gevolg van dyslexie, het aanleren passende leerstrategieën en specifieke studievastigheden en het versterken van de zelfredzaamheid van de leerling. Verder worden er afspraken gemaakt over het gebruik van faciliteiten en wordt de dyslexiepas ingevuld;
 - het organiseren van lotgenotencontacten van leerlingen met dyslexie in brugklas;
 - het op verzoek van coaches of docenten (samen) voeren van een gesprek met dyslectische leerlingen over de problemen die zij ervaren;
 - het adviseren en begeleiden van coaches en docenten over de begeleiding van dyslectische leerlingen in de klas;
 - het bemiddelen bij problemen;
- het informeren van ouders/verzorgers over het dyslexiebeleid van de school;
- het gebruik van de faciliteiten en het actueel houden van de lijst met leerlingen dyslexie;
- het instrueren van dyslectische leerlingen bij het gebruik van hun eigen laptop m.b.t. Kurzweil en andere digitale hulpmiddelen;
- Afnemen screeningstoetsen klas 1
- het verzamelen en beoordelen van de benodigde gegevens voor het aanvragen van dyslexieonderzoeken bij het expertisecentrum van het samenwerkings-verband, het swv Fryslân-Noard;
- het verwerken van de uitkomsten van de aangevraagde dyslexie-onderzoeken.

De naam van de dyslexiecoördinator is:

mevr. A. Gorter.

Email: a.gorter@schylgerjouw.nl

6. Aangepaste programma's/onthefing moderne vreemde talen (Frans/Duits)

De mogelijkheden om (gedeeltelijke) ontheffing te verlenen voor de tweede moderne vreemde taal verschillen per schoolsoort, leerjaar of leerweg. Binnen de kaders van de wettelijke bepalingen en voorschriften die in **bijlage 4** worden weergegeven, wordt in dit hoofdstuk omschreven welk beleid er met betrekking tot een aangepast programma voor Frans/Duits wordt gevoerd.

6.1. Beleid aangepast programma Frans/Duits op onze school

6.1.1. Onderbouw VMBO basis- en kaderberoepsgericht, theoretische leerweg (leerjaar 1 en 2)

In klas 1 en 2 volgen de leerlingen alleen Duits. De verplichtingen/mogelijkheden voor een leerling met dyslexie zijn als volgt:

- de leerling volgt gedurende leerjaar 1 voor het vak Duits het reguliere programma;
- rekening houdend met de doorstroommogelijkheden van de leerling is het mogelijk om in leerjaar 2 een aangepast programma te volgen;

6.1.2. HAVO/VWO (leerjaar 1 & 2)

In klas 1 en 2 volgen de leerlingen Frans en Duits. De verplichtingen/ mogelijkheden voor een leerling met dyslexie zijn als volgt:

- de leerling volgt gedurende leerjaar 1 voor Frans en Duits het reguliere programma;
- rekening houdend met de doorstroommogelijkheden van de leerling is het mogelijk om vanaf leerjaar 2 een aangepast programma te volgen voor Frans en/of Duits;

6.1.3. Bovenbouw VMBO TL, leerjaar 3 - keuze valt op vakkenpakket 'ECONOMIE & ZORG/WELZIJN

Indien een dyslectische leerling van klas 2 naar klas 3 kiest voor het profiel 'Economie & Zorg/Welzijn' dan heeft deze leerling de mogelijkheid om Duits uit het verplichte vakkenpakket te laten vallen. Ter vervanging dient deze leerling een vak uit het 'vrije keuzepakket' verplicht erbij te kiezen.

6.2. Aanvullende voorwaarden en aanvraagprocedure aangepast programma Frans/Duits

Lang niet alle leerlingen met dyslexie hebben een aangepast programma nodig. Het geldt dan ook alleen voor leerlingen met een *ernstige* vorm van dyslexie bij wie de kansen op schoolsucces en goede afronding van de opleiding in gevaar komen. Voor het toekennen van een aangepast programma moet het volgende in acht worden genomen.

6.2.1. Aangepast programma

- met in achtneming van de wettelijke bepalingen (opgenomen in **bijlage 4**) kan er voor Frans en/of Duits een aangepast programma worden toegekend;
- een leerling kan alleen in aanmerking komen voor een aangepast programma als in voldoende mate compenserende en dispenserende faciliteiten zijn verstrekt (zie o.a. de dyslexiepas);

- naast het bovengenoemde moet duidelijk zijn dat de leerling ondanks zijn beperking voldoende inzet heeft laten zien bij het betreffende vak;
- een aangepast programma zal een individueel programma zijn. In het leerstofaanbod moet een ernstig dyslectische leerling zo weinig mogelijk hinder ervaren van zijn/haar dyslexie;
- de beoordeling van een aangepast programma zal (voor een deel) gericht zijn op de inzet van de leerling en wordt uitgedrukt met: *goed, voldoende of onvoldoende*.
De dyslectische leerling met een aangepast programma wordt buiten de bevorderingsnormen geplaatst en als bijzonder geval in de overgangsvergadering besproken;
- als een aangepast programma wordt toegekend kan dit vak in de bovenbouw niet meer gekozen worden. Het beperkt dus de keuzemogelijkheden voor de leerling.

6.2.2. Procedure aangepast programma

- Bij de cijfervergadering rapport 2, klas 1 zoomt men in op de dyslectische leerlingen op het gebied van de moderne vreemde talen. Bij twijfel in draagkracht m.b.t de moderne vreemde talen wordt optie aangepast programma besproken met team;
- Bij de cijfervergadering rapport 3, klas 1 zoomt men nogmaals in op de dyslectische leerlingen en kijkt naar de voortgang. Als de twijfel nog steeds bestaat wordt de mogelijkheid van aangepast programma door de coach besproken met ouders en leerling. Ingang van aangepast programma vindt pas plaats in klas 2;
- in geval van een aangepast programma worden de afspraken over de inhoud van het aangepaste programma uitgewerkt door de docent Frans/Duits in overleg met de dyslexiecoördinator. De docent Frans/Duits maakt van deze afspraken een notitie in Magister.

7. Hulpmiddelen bij toetsen, aanschaf digitale schoolboeken

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke hulpmiddelen tijdens toetsen mogelijk ingezet kunnen worden en hoe de aanschaf van digitale schoolboeken verloopt.

7.1. Hulpmiddelen bij toetsen

School kan een (ernstig) dyslectische leerling het advies geven bij toetsen gebruik te maken van een laptop met of zonder voorleesfunctie.

Leerlingen zonder dyslexie met ernstige handschriftproblemen kunnen op eigen verzoek of op advies van school bij toetsen en examens gebruik maken van een laptop als schrijfgerei.

De toetsen en examens in de onder- en bovenbouw kunnen op een laptop van school worden gemaakt. Tijdens toetsen en examens heeft de leerling geen toegang tot het internet en kan een digitaal woordenboek ook niet geraadpleegd worden.

7.1.1. Laptop als schrijfgerei

Dyslectische leerlingen met ernstige spelling- en/of handschriftproblemen en andere leerlingen met ernstige schrijfproblemen kunnen de laptop bij toetsen en examens als schrijfmiddel gebruiken.

Bij toetsen en schoolexamens mogen uitsluitend leerlingen met dyslexie gebruik maken van spellingcontrole. Voor het gebruik van spellingcontrole tijdens examens wordt aangesloten bij de regels die gelden voor de centrale examens. De regels zijn te vinden in de 'Regeling toegestane hulpmiddelen voor centrale examens VO op Examenblad.nl:

<https://www.examenblad.nl/publicatie/20190624/regeling-toegestane-hulpmiddelen/2021>

Voor het gebruik van een laptop als schrijfgerei **bij toetsen** gelden de volgende afspraken:

- de docent heeft een USB-stick in beheer en geeft deze aan het begin van de toets aan de leerling.
- aan het eind van de toets slaat de leerling het gemaakte werk op op de USB-stick, docent of surveillant checkt of het bestand goed is opgeslagen en neemt vervolgens de USB-stick in ontvangst;

7.1.2. Laptop met voorleesprogramma

Voor gebruik tijdens toetsen stelt de school een laptop met Kurzweil beschikbaar. Voor de examens werkt men met het programma Daisy. Deze programma's ondersteunen de leerling bij het lezen.

Voor het gebruik van een laptop met Kurzweil **bij toetsen** gelden de volgende afspraken:

- De leerling regelt zelf een school laptop voor het toetsmoment bij de ICT-beheerder.
- de docent zet de toets op een USB-stick die hij/zij in beheer heeft en geeft deze aan het begin van de toets aan de leerling. Bij toetsweken levert de docent de USB-stick tijdig aan bij de surveillant.
- de leerling leest het bestand in Kurzweil in en maakt vervolgens de toets.

Hierbij heeft de leerling twee mogelijkheden:

1. hij/zij gebruikt alleen het voorleesprogramma en werkt de opdrachten op papier uit: na het maken van de toets levert de leerling de uitwerking op papier samen met de USB-stick in bij de docent of surveillant;

2. hij/zij gebruikt naast het voorleesprogramma de laptop ook als schrijfgerei:
de leerling slaat het werk regelmatig tussentijds op. Als de leerling klaar is slaat hij/zij het werk op op de USB-stick. Na het maken van de toets geeft de leerling de USB-stick aan de docent of surveillant. NB: docent/surveillant controleert of het gemaakte werk goed is opgeslagen.
- De leerling brengt aan het einde van de toets de school laptop netjes terug bij ICT.

Alle afspraken staan in het Stappenplan: computer voor Kurzweil bij toetsen, deze is opgenomen in bijlage 4.

7.2. Aanschaf digitale schoolboeken voor leerlingen

Ter ondersteuning van het lezen en schrijven kunnen dyslectische leerlingen in overleg met de dyslexie coördinator tijdens de lessen en thuis gebruik maken van digitale schoolboeken voorgelezen in Kurzweil. Voor de inzet van deze middelen moeten de schoolboeken/leesboeken digitaal geleverd worden.

Voor het bestellen is een 'verklaring leesbeperking' nodig. Dit is voor leerlingen met dyslexie de dyslexieverklaring.

8. Informatiebronnen / links

kwaliteitsinstituutdyslexie.nl

Informatie over kwaliteitseisen m.b.t. diagnose en behandeling.

dyslexiecentraal.nl/

O.a. informatie over wettelijke regelingen en de ontwikkeling rond de vergoedingsregeling.

eindexamen.nl

Recente informatie over vrijstellingen en toegestane hulpmiddelen.

expertisecentrumnederlands.nl/dyslexie

Voor inhoudelijke informatie over dyslexie.

Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs, KPC Groep, 2013

Protocol is te downloaden via kpcgroep.nl/publicaties/handreiking/protocol-dyslexie-voortgezet-onderwijs/

Handreikingen schoolexamens SLO

<https://www.slo.nl/handreikingen/introductie/>

Technische Maatjes bij dyslexie. Compenserende en dispenserende hulpmiddelen, KPC Groep 2008

balansdigitaal.nl

Website van de landelijke oudervereniging Balans, geeft informatie, advies en training/workshops over onder andere dyslexie

www.makkelijklezenplein.nl

Website van de openbare bibliotheek voor kinderen die lezen niet zo makkelijk vinden. Op de site zijn ook tips van jongeren met dyslexie te vinden voor andere jongeren met dyslexie, hun ouders / verzorgers en hun leraren om zo te leren van elkaars ervaringen.

Ervaar dyslexie!

<https://sim.expertisecentrum-dyslexie.nl/#/desc>

<https://www.zwijzen.nl/dyslexie/ervaar-zelf-hoe-het-is-om-dyslexie-te-hebben/>

<https://www.scribbr.nl/academische-stijlregels/dyslexie/>

Dyslexie de baas!

<https://docplayer.nl/12611661-Dyslexie-de-baas-poleij-stikkelbroek-2009.html>

<https://www.bsl.nl/producten/dyslexie-de-baas/>

<http://www.anneligtenberg.nl/dyslexie.html>

Ezelsbruggetjes

<https://www.ezelsbruggetje.nl>

BIJLAGE 1: Screening klas 1

Voor de signalering van leerlingen met mogelijke taalproblemen worden aan het begin van het schooljaar de gegevens van de aanleverende scholen bekeken op bijzonderheden op het gebied van lezen en/of spelling. Daarnaast worden alle nieuwe leerlingen gescreend op de eventuele aanwezigheid van dyslexie. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het “signaleringsinstrument protocol dyslexie voortgezet onderwijs”. Dit instrument bestaat uit:

- Een zinnendictee: “Het wonderlijke weer”
- leestekst: “Hoe gevaarlijk is een tekenbeet?”

Afname dictee “Het Wonderlijke weer”

Dit zinnendictee wordt afgenomen m.b.v. een cd. Iwoo/pro leerlingen maken de eerste 6 zinnen, VMBO-leerlingen maken de eerste 8 zinnen en H/V-leerlingen maken alle zinnen (1 t/m 10).

Instructie voor de afname en correctievoorschriften staan vermeld in de handleiding van het signaleringsinstrument; deze handleiding zit bij de cd in het doosje.

Afname stilleestoets “Hoe gevaarlijk is een tekenbeet?”

De instructie voor de afname en de correctievoorschriften staan eveneens vermeld in de handleiding van het signaleringsinstrument. Daarnaast is deze toets te vinden in bijlage 17 van het “protocol dyslexie voortgezet onderwijs”.

- In tweede instantie: PI-woorddictee.

Bijlage 2: Artikel 55. Eindexamenbesluit vwo-havo-mavo-vbo

Afwijking wijze van examineren

1. De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd, met dien verstande dat aan de overige bepalingen in dit besluit wordt voldaan. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.
2. Tenzij sprake is van een objectief waarneembare lichamelijke handicap, geldt ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde aangepaste wijze van examineren dat:
 - a. er een deskundigenverklaring is die door een ter zake deskundige psycholoog of orthopedagoog is opgesteld,
 - b. de aanpassing voor zover betrekking hebbend op het centraal examen in ieder geval kan bestaan uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten, en
 - c. een andere aanpassing slechts kan worden toegestaan voor zover daartoe in de onder a genoemde deskundigenverklaring ten aanzien van betrokkene een voorstel wordt gedaan dan wel indien de aanpassing aantoonbaar aansluit bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring.
3. Het bevoegd gezag kan in verband met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal afwijken van de voorschriften gegeven bij of krachtens dit besluit, ten aanzien van een kandidaat die met inbegrip van het schooljaar waarin hij eindexamen aflegt, ten hoogste zes jaren onderwijs in Nederland heeft gevolgd en voor wie het Nederlands niet de moedertaal is. De in de eerste volzin bedoelde afwijking kan betrekking hebben op:
 - a. het vak Nederlandse taal en literatuur;
 - b. het vak Nederlandse taal;
 - c. enig ander vak waarbij het gebruik van de Nederlandse taal van overwegende betekenis is.
4. De in het derde lid bedoelde afwijking bestaat voor zover betrekking hebbend op het centraal examen slechts uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten en het verlenen van toestemming tot het gebruik van een verklarend woordenboek der Nederlandse taal.
5. Van elke afwijking op grond van het derde lid wordt mededeling gedaan aan de inspectie.

Bijlage 3: Wettelijke bepalingen en voorschriften aangepaste programma's / ontheffing moderne vreemde talen (Frans/Duits)

(Zie voor informatie ook: <https://www.dyslexiecentraal.nl>)

a. VMBO in de eerste twee leerjaren (inrichtingsbesluit WVO, artikel 22)

“Behalve voor leerlingen die naar de verwachting van het bevoegd gezag doorstromen naar de basisberoepsgerichte leerweg, is in het vmbo in de eerste twee leerjaren Frans of Duits als tweede moderne vreemde taal verplicht. Scholen mogen zelf kiezen welke van deze twee zij aanbieden, maar mogen ook beide talen aanbieden. Voor het volgen van alleen Frans of alleen Duits is geen ontheffing nodig. Vrijstelling voor Frans en Duits is niet mogelijk voor dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste twee leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen. De school moet hierbij wel rekening houden met de doorstroommogelijkheden van de leerling”

b. HAVO en VWO in de eerste drie leerjaren (inrichtingsbesluit WVO, artikel 21)

“In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. De school moet hierbij wel rekening houden met de doorstroommogelijkheden van de leerling.”

c. Bovenbouw VMBO (inrichtingsbesluit WVO, artikel 26 n)

“In de bovenbouw van het vmbo zijn er weinig mogelijkheden tot ontheffingen geregeld, omdat er in de verschillende sectoren veel keuzevrijheid is; het probleem kan meestal worden omzeild door een vak eenvoudigweg niet te kiezen. De ontheffingsmogelijkheden concentreren zich daarom op de sector economie. Leerlingen die in de eerste twee leerjaren ontheffing hebben gehad voor Frans of Duits kunnen in die sector ontheffing krijgen voor Frans of Duits, en in plaats daarvan kiezen voor Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijleer 2, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde. Deze bepaling geldt ook voor leerlingen die onderwijs gaan volgen in de basisberoepsgerichte leerweg, en die in het schooljaar daarvoor LWOO volgden. De leerling in de basisberoepsgerichte leerweg, die in de onderbouw geen Frans of Duits heeft gehad, omdat hij naar verwachting deze leerweg ging volgen, volgt in de sector economie van de basisberoepsgericht leerweg in plaats hiervan in de bovenbouw Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijleer 2, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde”

d. Bovenbouw HAVO (inrichtingsbesluit WVO, artikel 26 e)

“Per 1 augustus 2007 is een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan cultuur en maatschappij”.

e. Bovenbouw VWO (inrichtingsbesluit WVO, artikel 26 e)

“Leerlingen in de bovenbouw van het vwo moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Leerlingen kunnen hiervan ontheffing krijgen als zij:

- een stoornis hebben die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis hebben die effect heeft op taal;
- en/of een andere moedertaal hebben dan Nederlands of Fries;
- en/of onderwijs volgen in het profiel natuur en techniek of natuur en gezondheid, en het onderwijs in de taal naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding verhindert.

Het is de verantwoordelijkheid van de school dit per geval te bekijken. Hiervoor is geen toestemming vooraf van de inspectie nodig. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van tenminste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school”

Bijlage 4: Stappenplan: laptop voor Kurzweil bij toetsen

- De leerling regelt zelf een school laptop voor het toetsmoment bij de ICT-beheerder.
- de docent zet de toets op een USB-stick die hij/zij in beheer heeft en geeft deze aan het begin van de toets aan de leerling. Bij toetsweken levert de docent de USB-stick tijdig aan bij de surveillant.
- de leerling leest het bestand in Kurzweil in en maakt vervolgens de toets.

Hierbij heeft de leerling twee mogelijkheden:

1. hij/zij gebruikt alleen het voorleesprogramma en werkt de opdrachten op papier uit: na het maken van de toets levert de leerling de uitwerking op papier samen met de USB-stick in bij de docent of surveillant;
 2. hij/zij gebruikt naast het voorleesprogramma de laptop ook als schrijfgerei: de leerling slaat het werk regelmatig tussentijds op. Als de leerling klaar is slaat hij/zij het werk op op de USB-stick. Na het maken van de toets geeft de leerling de USB-stick aan de docent of surveillant. NB: docent/surveillant controleert of het gemaakte werk goed is opgeslagen.
- de leerling brengt aan het einde van de toets de school laptop netjes terug bij ICT.

Bijlage 5: Hulpmiddelen bij dyslexie

Voorleesprogramma's

Kurzweil

Kurzweil is een computerprogramma om te ondersteunen bij het lezen, schrijven en studeren en het heeft veel mogelijkheden. Het programma kan teksten voorlezen (digitale documenten, maar ook gescande, dus (school)boeken, kranten, tijdschriften, toets- en werkbladen). Dat kan in het Nederlands, Frans, Engels, Duits, Spaans en Italiaans. Ook heeft Kurzweil elektronische woordenboeken, spellingshulp (zoals meespreken tijdens het typen), woordvoorspelling, synoniemenboek, homofonenhulp voor gelijkklinkende woorden (zoals stijl en steil), markeerstiften en notitieblaadjes. De voorleesstem klinkt goed. De voorleessnelheid kan aangepast worden.

LuisterBieb

De LuisterBieb-app is een gratis app waarmee luisterboeken van de Bibliotheek gedownload kunnen worden op een tablet of smartphone. Een groot aantal boeken kan gratis gedownload worden. Mensen die lid zijn van de Bibliotheek kunnen door hun bibliotheekpas te koppelen aan de app toegang krijgen tot een veel groter bestand aan titels.

Info en downloaden: onlinebibliotheek.nl
lexima.nl

Andere gratis hulpmiddelen via het internet zijn:

BrowseAloud Plus

BrowseAloud Plus leest websites voor. Met één klik op de "Lees voor" button wordt het voorlezen geactiveerd en een zwevende voorleesbalk met een aan-, uit- en pauzeknop geopende. De computerstem is van goede kwaliteit en klinkt als een menselijke stem. Het hulpmiddel werkt ook op tablets en smartphones.

Info en meer uitleg: zie website www.browsealoud.nl

Overhoorprogramma's

Overhoorprogramma's zijn bedoeld voor het leren van feiten, zoals woordjes (moderne vreemde talen), tafels en topografie. Deze feiten worden herhaald aangeboden. De programma's die in de handel zijn, verschillen nogal in mogelijkheden en in hoeveelheid benodigde tijd om ermee te kunnen werken. Voorbeelden zijn: Quizlet & WRTS. Alle genoemde programma's zijn gratis of hebben een gratis versie.